

مفاهیم اخلاقی در آینه داستان‌های ترجمه‌شده برای کودکان و نوجوانان

mmohammadi@qom.ac.ir

مه‌دی محمدی / استادیار علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه قم

farideh_friend@yahoo.com

فریده سیفی / کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه قم

پذیرش: ۹۳/۱۲/۵

دریافت: ۹۳/۵/۱۹

چکیده

به منظور بررسی مفاهیم اخلاقی در داستان‌های ترجمه‌شده بین سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۸۹، در یک پژوهش پیمایشی تعداد ۲۵۴ عنوان از کتاب‌های منتخب شورای کتاب کودک مورد مطالعه قرار گرفتند. یافته‌ها نشان داد که ۷۱/۷ درصد کتاب‌ها توسط زنان و ۲۷/۲ درصد توسط مردان ترجمه شده‌اند. در ۱۶/۳ درصد از آثار علی‌رغم آنکه آثار تصویری بودند، نام تصویرگر قید نشده بود. بررسی موضوعی آثار نشان داد که بیش از نیمی از آنها بیان مفاهیم اخلاق فردی همچون مهربانی با حیوانات، راست‌گویی، امانت‌داری، و... برای کودکان و نوجوانان بیان کرده بودند. در بین موضوعات مرتبط با اخلاق فردی، مهربانی با حیوانات، در بین مباحث اخلاق خانوادگی کمک به پدر و مادر و در حوزه اخلاق اجتماعی، کمک به دیگران بالاترین فراوانی را به خود اختصاص داده بودند.

کلیدواژه‌ها: داستان‌های ترجمه‌شده، ادبیات کودکان و نوجوانان، اخلاق اسلامی.

مقدمه

درست و دقیق انتخاب شود بیش از دیگر وسایل تربیتی در رفتار کودک مؤثر است (شعاری نژاد، ۱۳۸۴، ص ۷۶). در تعلیم و تربیت اسلامی نیز کودک و تربیت او در دستور کار دین‌مداران قرار دارد، به گونه‌ای که کودکان تا هفت سالگی از نوعی آزادی دوران طفولیت برخوردارند و از انجام هرگونه تکلیفی معافند. به باور ابن‌سینا، «کودک را باید از کارهای ناپسند دور نگه داشت و تا شش سالگی نباید از انجام کارهای مورد علاقه‌اش منع کرد و یا به انجام کاری که مورد علاقه‌اش نیست وادار کرد؛ چراکه ممکن است ترسو و اندوهگین و یا گستاخ و بی‌پروا بار آید» (قزل‌ایاغ، ۱۳۸۳، ص ۱۰۲).

کتاب‌ها یکی از اساسی‌ترین ابزار برای از میان بردن جهل، نادانی و پرکردن شکاف گسترده بی‌خبری در زمینه کشف‌های جدید و پیشرفت‌های علمی هستند. کتاب‌های خوب، زمینه تجزیه و تحلیل، درک و ارزیابی مسائل را فراهم کرده و کمک می‌کنند تا افراد نقش خود را در جامعه بیابند. با توجه به اهمیت کتاب در زندگی کودک و اینکه علاقه کودکان به کتاب‌های ترجمه‌شده رو به افزایش است، پژوهش‌هایی در زمینه آثار ترجمه‌شده که در دسترس کودک ایرانی قرار می‌گیرد، می‌تواند راه کارهای مناسبی را در اختیار مترجمان و متولیان فرهنگی کشور قرار دهد، تا کتاب‌هایی مناسب و بامحتوا در دسترس کودکان ایرانی قرار گیرد. در همین زمینه، تحلیل موضوعی داستان‌های ترجمه‌ای منتشرشده برای کودکان و نوجوانان در این بررسی مورد ارزیابی قرار گرفتند.

همان‌گونه که اشاره شد، داستان یکی از منابع مؤثر در شکل‌گیری شخصیت کودک به‌شمار می‌رود؛ چراکه کودک به راحتی با آن ارتباط برقرار کرده و بدان دل می‌بندد. کودک خود را به جای قهرمان داستان تصور کرده

زندگی کودک از ابعاد مختلف و متعددی تشکیل می‌شود. وی علاوه بر رشد جسمی، مراحل دیگری را از دیدگاه رشد پشت سر می‌گذارد. کودک در ابعاد مختلف عاطفی، اجتماعی، ذهنی و روانی، اخلاقی، سوادآموزی و جهان‌شناسی نیز باید به تعالی برسد تا هدف والای انسانی برایش سهل و هموار گردد. هریک از این مراحل، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و تغییرات کمی و کیفی در شخص ایجاد می‌کند. کودک امروز بزرگسال آینده است و باید باور داشت همین کودکان هستند که سرنوشت جامعه فردا را رقم خواهند زد. بنابراین، برای ایجاد جامعه‌ای با ارزش‌های انسانی، باید از ابتدا شروع کرد و زیربنای تربیت کودکان را بر اصل تعلیم و تربیت درست استوار ساخت.

ادبیات نقش مهمی در این زمینه ایفا می‌کند. بخصوص ادبیات کودکان که متناسب با فرهنگ و معیارهای پذیرفته‌شده آن جامعه خلق می‌شود (جعفرقلیان، ۱۳۷۷، ص ۲۳). در خصوص اهمیت داستان و تأثیر آن بر شخصیت کودکان، شعاری نژاد، یکی از پیشکسوتان ادبیات کودکان، معتقد است: «در تمام قرن‌های گذشته، داستان به عنوان وسیله‌ای برای ارضای نیازهای روحی - روانی کودکان و حتی بزرگسالان به کار گرفته می‌شد. داستان به کودک فرصت می‌دهد امیال و محتویات ناخودآگاه خود را تعبیر نموده و محیط زندگی خود را بشناسد. داستان سبب می‌شود کودک بدون اینکه دچار ترس شود از حیوانات و اشیای آزاررسان اجتناب ورزد. داستان به خاطر اینکه عبارت‌های خشک و بی‌روح کتاب‌های درسی را ندارد بهتر می‌تواند اطلاعاتی را در اختیار کودکان قرار دهد و علاقه به یادگیری واقعی را در آنها به وجود آورد. به‌طورکلی، داستان به شرط اینکه

تربیت یاد می‌کنند (حجازی، ۱۳۷۷، ص ۲۳۱). توجه به قدمت فرهنگ ایران و پیوند آن با اسلام در کنار اهمیت کتاب‌های ترجمه‌شده این سؤال را در ذهن پژوهشگر ایجاد می‌کند که آیا هر کتاب ترجمه‌شده‌ای با محتوا و بار فرهنگی خاص می‌تواند خوراک ذهنی مناسبی برای کودکان ایرانی باشد؟ آیا تفاوت ارزش‌های فرهنگی برون مرزی و هنجارهای اعتقادی کشورهای مختلف باعث ایجاد تعارض در ذهن کودک نمی‌شود؟ از این رو، در این پژوهش قصد داریم با بررسی درون‌مایه آثار داستانی ترجمه‌شده برای کودکان بین سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۸۹ مشخص کنیم که داستان‌های ترجمه‌شده برای کودکان چه مفاهیم اخلاقی را برای آنها آموزش می‌دهند؟ به عبارت دیگر، بررسی کمی و کیفی داستان‌های ترجمه‌ای منتخب فهرست شورای کتاب کودک بین سال‌های گفته‌شده، دورنمایی است که این مقاله برای خود ترسیم کرده است.

ضرورت انجام تحقیق

داستان‌ها معمولاً در هر کشوری متناسب با فرهنگ و آداب و رسوم آن جامعه نوشته می‌شوند و ممکن است هنگام ترجمه، برخی از عناصر آن با فرهنگ کشور مقصد کاملاً متفاوت بوده و آثار مخربی را برای خوانندگان خود بر جای بگذارند. توجه به این نکته اهمیت موضوع مورد تحقیق را روشن می‌سازد که لازمه سلامت یک جامعه، سلامت اخلاقی آن است و سلامت و بقای فرهنگی هر جامعه‌ای مدیون مدیریت فرهنگی با کفایت و برنامه‌ریزی اصولی برای کودکان و نوجوانان و نسل‌های جدید است. توجه به پرورش کودکان، اصولی است که همیشه مورد توجه اندیشمندان جوامع مختلف بوده است. کودک پس از طی دوران کودکی و رسیدن به مرحله

و از شادی او شاد و از غم او غمگین می‌شود. موفقیت قهرمان‌های داستان تبلیغ غیرمستقیمی برای تشویق کودکان برای پیروی از آنان و تلاش برای رسیدن به موفقیت است. گاه خاطره داستانی که کودک خوانده است، تا مدت‌ها با او همراه بوده و بر روح و احساس او تأثیر می‌گذارد. کودک برای بچه‌گربه‌ای که در داستان، مادرش را گم کرده، نگران می‌شود، قلبش به تپش می‌افتد و وقتی صدای آشنای مادر به گوش بچه‌گربه می‌رسد، نفس راحتی می‌کشد و آرام می‌گیرد. پرداخت هنرمندانه همین موضوع ساده می‌تواند انسان بزرگسالی را برای لحظه‌ای به فکر بیندازد، ولی به سرعت فراموش می‌شود. در صورتی که کودک بارها آن بچه‌گربه را در تخیل خود از نو باز خواهد یافت و درباره‌اش به فکر فرو خواهد رفت. با استفاده از داستان، می‌توان کودک را با مفاهیم خوب و پسندیده و زشتی‌ها و پلیدی‌های اجتماع آشنا ساخت. کتاب‌های داستانی در هر کشوری به دو دسته تألیفی و ترجمه‌شده تقسیم می‌شوند که هر دو به نوبه خود در حوزه ادبیات کودک از اهمیت خاصی برخوردار هستند. امروزه هیچ ملت و جامعه‌ای به تنهایی قادر به ادامه حیات فرهنگی و اجتماعی نیست و هرچه از رویکردهای تعامل‌آمیز و دستاوردهای کشورهای مختلف اجتناب ورزد، به تدریج منزوی می‌شود و به همان نسبت از مدنیت و تمدن جهانی فاصله می‌گیرد. بنابراین، یکی از راه‌های ایجاد شناخت و ارتباط میان کودکان جهان، «ترجمه کتاب‌های مناسب و با ارزش ملل مختلف است تا از این طریق، کودکان با فرهنگ یکدیگر آشنا شده و با مطالعه تاریخ، آداب و رسوم و نحوه زندگی، مسائل و مشکلات و مبارزات و تلاش‌های ملت‌ها، خود را بهتر بشناسند و از آنها بیاموزند.» در تربیت کودک، داستان از چنان اهمیتی برخوردار است که متخصصان از آن به عنوان ابزار تعلیم و

- نوجوانی و جوانی، به عنوان نماد جامعه‌ای به‌شمار می‌رود که او را پرورش داده است. توجه به این نکته ضروری است که برای رسیدن به وضعیت تربیتی سالم و معتدل، باید تمام یا دست‌کم بیشتر عناصر اخلاقی از سن کودکی در کودکان با اعتدال و جامعیت نهادینه شود تا به تدریج و مرور زمان این فضایل اخلاقی بروز، ظهور و گسترش یابند. از آنجاکه کتاب به عنوان یک رسانه یکی از مهم‌ترین ابزارهای فرهنگ‌سازی است، بررسی محتوای موضوعات اخلاقی مطرح‌شده در آن و توجه به این نکته که به چه موضوعات اخلاقی بیشتر و چه موضوعاتی کمتر پرداخته شده است، اهمیت دارد. این پژوهش به ما کمک می‌کند تا بر اساس آن، برنامه آینده‌نگرانه برای ترجمه کتاب‌های آتی داشته باشیم. چنین پژوهش‌هایی می‌تواند دست‌اندرکاران تولید و نشر کتاب را از یک‌سو، و معلمان، مربیان و مترجمان و خانواده‌ها را از سوی دیگر، با کم و کیف کتاب‌های ترجمه‌ای کودکان و نوجوانان آشنا سازد.
- نکات ذکر شده، ضرورت این امر را ایجاب می‌کند که مترجمان و ناشران حساسیت‌های خاصی را در انتشار داستان‌های ترجمه به خرج دهند. اما متأسفانه علی‌رغم اهمیت این موضوع، تاکنون تحقیق جامعی از محتوای آثار ترجمه‌شده به عمل نیامده و تحقیقات اندک صورت‌گرفته نیز به بررسی صوری و ظاهری آثار پرداخته‌اند. با توجه به نکات ذکر شده، پژوهش حاضر درصدد بررسی داستان‌های ترجمه‌شده از نظر محتوایی است و قصد دارد در راستای رفع مشکلات محتوایی، راه کارهای مناسبی را برای والدین و مترجمان در گزینش کتاب‌های داستان برای کودکان ارائه کند و پیشنهادهایی را برای متولیان سیاست‌های فرهنگی جامعه در خصوص داستان‌های ترجمه‌ای ارائه کند.
- هدف اصلی پژوهش حاضر، بررسی مفاهیم اخلاقی در داستان‌های ترجمه‌شده برای کودکان و نوجوانان می‌باشد. موارد زیر را می‌توان به عنوان اهداف فرعی پژوهش قلمداد کرد:
۱. بررسی میزان مشارکت زنان و مردان در انتشار داستان‌های ترجمه‌ای برای کودکان و نوجوانان؛
 ۲. بررسی میزان استفاده از خدمات ویراستاران در انتشار داستان‌های کودکان و نوجوانان؛
 ۳. بررسی تاریخ نشر و محل نشر انتشار داستان‌های ترجمه‌ای برای کودکان و نوجوانان؛
 ۴. بررسی وضعیت قیمت کتاب‌ها در طی سال‌های مورد بررسی؛
 ۵. بررسی سیر موضوعی داستان‌های ترجمه‌ای؛
 ۶. تعیین بیشترین و کمترین مفاهیم اخلاقی پرداخته‌شده در داستان‌های ترجمه‌ای کودکان و نوجوانان. این پژوهش قصد دارد به سؤال‌های زیر پاسخ دهد:
۱. میزان مشارکت مردان و زنان در انتشار داستان‌های ترجمه‌ای اخلاقی برای کودکان و نوجوانان چقدر بوده است؟
 ۲. میزان استفاده از ویراستاران در انتشار داستان‌های مورد بررسی چقدر بوده است؟
 ۳. میزان مشارکت استان‌های مختلف کشور در انتشار داستان‌های ترجمه‌ای برای کودکان و نوجوانان در طول سال‌های مورد بررسی چگونه بوده است؟
 ۴. رشد قیمت در کتاب‌ها منتشر شده در طی سال‌های مورد بررسی چقدر بوده است؟
 ۵. سیر موضوعی در داستان‌های مورد بررسی چگونه بوده است؟
 ۶. بیشترین و کمترین مفاهیم اخلاقی پرداخته‌شده در داستان‌های ترجمه‌ای کدام موضوعات است؟ همان‌گونه که جدیدترین تحقیق در ارزیابی تحقیقات

ترجمه‌شده فاقد اطلاعات نویسنده و مترجم بوده است و در برخی از آثار، ناشر به عنوان مترجم معرفی شده بود. ابراهیمی کله‌رودی (۱۳۷۸) با بررسی وضعیت کتاب‌های ترجمه‌شده برای کودکان ۳ تا ۱۱ سال در طی سال‌های ۱۳۶۶-۱۳۷۵ دریافت که ۴۴/۵۵ درصد از ۶۷/۱۸ درصد آثار اطلاعات کتاب‌شناختی اثر اصلی آورده‌شده در آثار ترجمه‌ای به صورت صحیح و کامل بیان شده‌اند. اکثر کتاب‌های ترجمه‌شده از زبان انگلیسی، آلمانی، فرانسوی، عربی و روسی بود. ۶۱/۵۶ درصد مترجمان مرد بودند. تصاویر به کارگرفته‌شده در اکثر کتاب‌ها رنگی بوده و بخش اندکی از آنها از تصاویر سیاه و سفید استفاده کرده بودند. در ۴۴/۵۵ درصد از آثار، نام تصویرگر در صفحه عنوان ذکر شده بود. نام نویسنده اصلی، تنها در ۶۴/۷۷ درصد از آثار ترجمه‌شده آورده شده بود. داستان‌ها بیشترین و کتاب‌های بازی و سرگرمی و کتاب‌های مرجع کمترین موضوعات را به خود اختصاص داده بودند. ۵۸/۷۰ درصد از آثار ترجمه‌شده از سوی ناشران دولتی، آن‌هم در تهران، منتشر شده بود. سیر صعودی ترجمه‌ها از سال ۱۳۶۶ با ۶/۲ درصد آغاز شده و در سال ۱۳۶۹ با ۳۲/۱۷ درصد به نقطه اوج خود رسیده بود. از سال ۱۳۷۰ سیر نزولی آغاز و در سال ۱۳۷۴ به پایین‌ترین سطح خود رسیده بود.

میری کرمانشاهی (۱۳۸۳) در تحلیل سیر موضوعی داستان‌های ترجمه‌ای بین سال‌های ۱۳۷۱-۱۳۸۰ بعد از بررسی ۲۲۴۳ عنوان دریافت که ۶۰/۱ درصد آثار توسط مترجمان مرد و ۳۹/۹ درصد توسط مترجمان زن ترجمه شده‌اند. ۹۲۸ عنوان داستان واقعی، ۶۷۳ عنوان افسانه جدید و ۲۱۷ عنوان افسانه عامیانه بود. داستان‌های اخلاقی و اجتماعی با ۳۶۹ عنوان، داستان‌های حیوانات با ۳۵۷ عنوان و داستان‌های تاریخی با ۱۳۷ عنوان در

تحلیل محتوای صورت‌گرفته در حوزه ادبیات کودکان و نوجوانان نشان می‌دهد (محمدی، ۱۳۹۲، ص ۱۱۳)، در خصوص تحلیل محتوای داستان‌های کودکان و نوجوانان تحقیقات متعددی انجام شده است. از ۴۲ تحقیق معرفی شده، ۳۴ مورد در زمینه داستان‌های تألیفی، ۴ عنوان در زمینه اشعار کودکان، و ۴ مورد در زمینه داستان‌های ترجمه‌ای بوده است. در ذیل، با برخی از این تحقیقات که مرتبط با موضوع مورد بررسی است، آشنا می‌شویم:

خزائلی (۱۳۶۲) در مقایسه کتاب‌های داستانی ویژه کودکان ۶ تا ۹ ساله، که توسط داستان‌نویسان ایرانی در دو سال قبل و بعد از انقلاب تألیف شده بودند، با بررسی ۱۷۸ عنوان (۵۸ عنوان قبل از انقلاب و ۱۲۰ عنوان بعد از انقلاب) و تقسیم‌بندی آنها در ۶ گروه (مقوله‌های سیاسی - اجتماعی، اخلاقی، عاطفی، علمی، مذهبی، و اطلاعاتی) دریافت که مفاهیم سیاسی - اجتماعی، در دوره قبل و بعد از انقلاب به طور یکسان مورد توجه قرار گرفته، ولی از نظر کمی و کیفی با همدیگر متفاوت هستند. مفاهیم اخلاقی در آثار قبل و بعد از انقلاب به طور یکسان مطرح شده، اما مسائل عاطفی در کتاب‌های بعد از انقلاب کاهش یافته است. علی‌رغم یکسان مطرح شدن مفاهیم مذهبی در کتاب‌های قبل و بعد از انقلاب، هیچ‌یک از آنها در حد قابل توجهی بیان نشده بودند.

مسیرحسینی (۱۳۶۶) در تحلیل سیر موضوعی داستان‌های ترجمه‌شده برای کودکان و نوجوانان بین سال‌های ۱۳۵۷-۱۳۶۵، بعد از بررسی ۴۵۴ اثر ترجمه‌شده، دریافت که ۴۴ نفر مترجم زن و ۱۸۲ نفر مترجم مرد در انتشار آثار نقش داشتند. ۹۱/۷۴ درصد آثار در تهران و ۳/۴۸ درصد در قم تولید و منتشر شده بودند. ۶۰/۳۵ درصد به آثار افسانه‌های عامیانه و جدید و ۳۵/۴۶ درصد به داستان‌های واقعی تعلق داشتند. اکثر کتاب‌های

رتبه‌های اول تا سوم قرار داشتند.

مسائل اخلاقی داشته‌اند. از این حیث، شاید پژوهش حاضر را بتوان جزء اولین کارهایی دانست که در این زمینه صورت گرفته است.

اخباری آزاد (۱۳۸۹) در گونه‌شناسی قالب‌های ادبی در کتاب‌های کودک و نوجوان ایران و اروپا در قرن حاضر، به این نتیجه رسید که زنان مترجم با ترجمه ۵۳/۷ درصد از کتاب‌ها، نسبت به مردان که ۴۴/۳ درصد از کتاب‌ها را ترجمه کرده‌اند، فعال‌تر هستند. ۷۹/۳ درصد کتاب‌ها رنگی و ۵/۵ درصد سیاه و سفید هستند. در مجموع، از میان ۳۲۹ کتاب ترجمه‌شده مورد بررسی در قالب ادبی داستان واقعی ۸۹ کتاب با ۲۸ درصد، غیرداستانی ۸۱ کتاب با ۲۵/۵ درصد، فانتزی ۱۰۶ کتاب با ۳۳/۳ درصد و قصه سنتی ۴۲ کتاب با ۱۳/۲ درصد منتشر شده‌اند.

جامعه و روش پژوهش

با توجه به اینکه پژوهش حاضر درصدد مشخص کردن مفاهیم اخلاقی به‌کاررفته در داستان‌های ترجمه‌ای منتخب شورای کتاب کودک بین سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۸۹ می‌باشد، تنها کتاب‌های فهرست‌شده از سوی شورای کتاب کودک که تعداد آنها ۲۵۲ عنوان بود، مورد مطالعه قرار گرفتند و از نمونه‌گیری خودداری شد. روش به‌کاررفته در این پژوهش، روش تحلیل محتواست. تحلیل محتوا درصدد عینیت بخشیدن، کمی کردن و سنجش‌پذیری پیام‌ها از طریق نمادهای مشخص است. از این روش غالباً در شناسایی، تحلیل و ضبط محتوایی منابع چاپی و غیرچاپی استفاده می‌شود. در این روش، می‌توان مجموعه‌ای از اسناد یا متون را استخراج، شمارش و طبقه‌بندی کرد (باب‌الحوائجی، ۱۳۸۹، ص ۱۰۴).

محمودی (۱۳۸۹) در تحلیل محتوای داستان‌های دینی منتشرشده بین سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۸۵ نیم‌نگاهی نیز به جایگاه مفاهیم اخلاقی در داستان‌های دینی داشت. وی با دسته‌بندی آثار اخلاقی در سه دسته اخلاق فردی، خانوادگی و اجتماعی، دریافت که ۵۰ درصد آثار اخلاقی به بیان مباحث اخلاق فردی تعلق داشتند. مباحث اخلاقی اجتماعی با ۴۳ درصد در رتبه دوم قرار گرفته بود. فقط دو اثر در خصوص وظایف و مسئولیت‌های افراد در قبال خانواده (اخلاق خانوادگی) نوشته شده بود. یافته‌های وی نشان داد که در بین مفاهیم اخلاق فردی، شکرگزاری و در بین مفاهیم اخلاق اجتماعی، احساس مسئولیت، و خوش‌رفتاری یا بدررفتاری حاکمان در مقابل مردم در رتبه اول قرار گرفتند. در اخلاق فردی نیز نیکی کردن و اطاعت از پدر و مادر هر کدام یک بار در داستان‌ها ظاهر شده بود. همان‌گونه که پیشینه‌های معرفی شده نشان می‌دهند، بجز آثار خزنائلی و محمدی، در بقیه آثار، بررسی کتاب‌های ترجمه‌ای بیشتر مدنظر محققان بوده و در این دو تحقیق معرفی شده نیز مفاهیم اخلاقی هدف اصلی کار نبوده، بلکه محققان در کنار تحقیق خود نیم‌نگاهی نیز به

ابزار و روش گردآوری داده‌ها

در این پژوهش، بعد از مطالعه منابع پایه ادبیات کودکان و تحقیقات مطرح‌شده در پیشینه، چکلیستی در چهار بخش (شامل اطلاعات کتاب‌شناختی اثر؛ نوع داستان‌های مورد بررسی؛ کلیدواژه‌های اخلاق اسلامی در سه گروه آداب و حقوق، فضایل اخلاقی و رذایل اخلاقی، به منظور استانداردسازی کلیدواژه‌های اخلاقی مفاهیم اخلاقی با استفاده از جدیدترین ویرایش اصطلاحنامه اخلاق اسلامی؛ پیام‌های اخلاقی کتاب‌های مورد بررسی در سه گروه اخلاق فردی، اخلاق اجتماعی و اخلاق خانوادگی) تهیه شد.

شیوه تجزیه و تحلیل داده‌ها

پس از مشخص شدن جامعه مورد نظر و تهیه سیاهه واریسی، مطالعه سطر به سطر داستان‌ها آغاز شد و برای هر اثر مورد مطالعه، سیاهه واریسی تکمیل گردید و داده‌های گردآوری شده در پایگاه طراحی شده در نرم‌افزار SPSS وارد شدند تا عملیات تجزیه و تحلیل داده‌ها انجام گیرد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی استفاده و یافته‌ها در قالب جدول و نمودارهای خاص ارائه شد.

یافته‌ها

در این بخش سعی خواهد شد به سؤال‌های مطرح شده پاسخ‌های مناسب داده شود. اولین سؤال پژوهش، به بررسی میزان مشارکت مردان و زنان در ترجمه آثار مورد بررسی اختصاص داشت که اطلاعات آماری آن در جدول (۱) ارائه شده است.

جدول (۱): توزیع فراوانی جنسیت مترجمان

جنسیت مترجم	فراوانی	درصد
زن	۱۸۲	۷۱/۷
مرد	۶۹	۲۷/۲
گروهی	۳	۱/۱
کل	۲۵۴	۱۰۰/۰

همان‌گونه که جدول (۱) نشان می‌دهد، از ۲۵۴ کتاب مورد بررسی، ۱۸۲ عنوان (۷۱/۷ درصد) توسط مترجمان زن و ۶۹ عنوان (۲۷/۲ درصد) توسط مترجمان مرد ترجمه شده است که سهم زنان بیشتر و پررنگ‌تر از مردان بوده است. در ترجمه ۳ کتاب نیز گروهی از مترجمان (شامل زن و مرد) شرکت داشته‌اند. در خصوص نقش بیشتر زنان در ترجمه و انتشار آثار، بین یافته‌های پژوهشی حاضر و پژوهش میرحسینی عدم همخوانی مشاهده شده و فاصله زمانی بیش از ۳۰ بین این دو تحقیق و پیشرفت‌های حاصله در زمینه تحصیلات و تحقیقات

زنان در طول این ۳۰ سال، می‌تواند از عوامل مهم این عدم همخوانی به‌شمار رود. البته بهبودی وضعیت علمی و فرهنگی زنان و بسترسازی میزان مشارکت اجتماعی بیشتر آنها در عرصه‌های مختلف فقط محدود به این پژوهش نبوده، بلکه در پژوهش‌های دیگری که در سال‌های اخیر انجام شده می‌توان به این مورد دست یافت. اخباری آزاد (۱۳۹۰) در گونه‌شناسی قالب‌های ادبی در کتاب‌های کودکان و نوجوانان ایران و اروپا نشان داد که ۵۴ درصد آثار توسط زنان و ۴۴ درصد توسط مردان ترجمه شده‌اند. در این پژوهش نیز شاهد حضور پررنگ زنان در عرصه‌های فرهنگی و اجتماعی هستیم.

سؤال دوم پژوهش به بررسی میزان استفاده از خدمات ویراستاران اختصاص یافته بود. یافته‌ها نشان داد که علی‌رغم کمک شایان خدمات ویراستاری به روان و قابل فهم‌تر شدن نوشته، متأسفانه از این خدمت در داستان‌های کودکان کمتر استفاده شده است. جدول (۲) اطلاعات آماری آن را نشان می‌دهد.

جدول (۲): توزیع فراوانی کتاب‌ها بر اساس جنسیت

ویراستاران

ویراستار	فراوانی	درصد
زن	۶۸	۲۶/۸
مرد	۵۱	۲۰/۱
گروهی	۴	۱/۵
فاقد ویراستار	۱۳۱	۵۱/۶
کل	۲۵۴	۱۰۰/۰

همان‌گونه که جدول (۲) گویاست، متأسفانه بیش از نصف آثار (۵۱/۶ درصد) فاقد ویراستار بودند. ۶۸ کتاب (۲۶/۸ درصد) توسط ویراستاران زن و ۵۱ کتاب (۲۰/۱ درصد) توسط ویراستاران مرد ویرایش شده‌اند. در ویرایش ۴ کتاب (۱/۶ درصد) گروهی از افراد شامل زنان

استان‌های مختلف کشور در انتشار داستان‌های اخلاقی اختصاص یافته بود که جدول (۴) داده‌های آماری آن را نشان می‌دهد.

جدول (۴): توزیع فراوانی کتاب‌ها بر اساس محل نشر

محل نشر	فراوانی	درصد
تهران	۲۴۵	۹۶/۴
اصفهان	۵	۲
کرج	۱	۰/۴
قم	۱	۰/۴
مشهد	۱	۰/۴
شیراز	۱	۰/۴
کل	۲۵۴	۱۰۰/۰

همان‌گونه که جدول (۴) نشان می‌دهد، تهران با ۲۴۵ عنوان کتاب (۹۶/۴ درصد) بالاترین میزان نشر را به خود اختصاص داده است. اصفهان با ۵ عنوان (۲ درصد) در رتبه دوم قرار دارد و شهرهای کرج، قم، مشهد و شیراز هرکدام با ۱ عنوان در رده‌های بعدی قرار دارند. محدود شدن انتشار کتاب به چند استان کشور که حاکی از ضعف پدیده تولید و توزیع کتاب در سطح کشور است، محدود به این پژوهش نبوده و محمدی نیز قبلاً به این مسئله اشاره کرده است (محمدی، ۱۳۸۹، ص ۷۳).

یکی از عوامل مهم در انتخاب کتاب، در کنار عواملی همچون کیفیت محتوا، طرح جلد و... قیمت می‌باشد. هر قدر قیمت کتاب پایین‌تر و مناسب‌تر باشد، استقبال از آن بیشتر می‌باشد؛ چراکه این مسئله مستقیماً به توان اقتصادی خانواده‌ها بستگی دارد.

سؤال چهارم پژوهش به بررسی نوسانات قیمت آثار تولیدشده در طی سال‌های مورد بررسی اختصاص داشت که جدول (۵) توزیع قیمتی کتاب‌های در طول سال‌های مورد بررسی را نشان می‌دهد.

و مردان مشارکت داشته‌اند. همان‌گونه که مشاهده می‌شود، با توجه به نقش و اهمیت ویراستار در کتاب‌ها، نیمی از کتاب‌ها فاقد ویراستار بودند. به نظر می‌رسد هنوز ناشران به اهمیت استفاده از خدمات ویراستاران پی نبرده‌اند و عدم استفاده از ویراستار در اکثر تحقیقات، ضعف عمده آثار معرفی شده است، به طوری که محمدی نیز قبلاً این مورد را یکی از معضلات داستان‌های کودکان معرفی کرده است (محمدی، ۱۳۸۹، ص ۷۴).

بررسی سیر تاریخی آثار منتشرشده، سؤال سوم پژوهش بود. جدول (۳) میزان انتشار آثار ترجمه‌ای را بین سال‌های مورد بررسی نشان می‌دهد.

جدول (۳): توزیع فراوانی کتاب‌ها بر اساس تاریخ نشر

تاریخ نشر	فراوانی	درصد
۱۳۸۵	۵۰	۱۹/۷
۱۳۸۶	۲۸	۱۱/۰
۱۳۸۷	۳۹	۱۵/۳
۱۳۸۸	۶۲	۲۴/۴
۱۳۸۹	۷۵	۲۹/۵
کل	۲۵۴	۱۰۰/۰

همان‌گونه که از داده‌های جدول برمی‌آید، سال ۱۳۸۹ با ۷۵ عنوان (۲۹/۵ درصد) در رتبه اول، سال ۱۳۸۸ با ۶۲ عنوان (۲۴/۴ درصد) در رتبه دوم، و سال ۱۳۸۵ با ۵۰ عنوان (۱۹/۷ درصد) در رتبه سوم قرار گرفته است و کمترین میزان انتشار، به سال ۱۳۸۶ تعلق دارد که ۲۸ عنوان منتشر شده است. در کل باید گفت: انتشار کتاب‌های مذکور طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۸۹ سیر صعودی داشته است، بجز سال ۱۳۸۶ که نسبت به سال قبل از خود با کاهش در ترجمه و انتشار کتاب‌های داستان کودکان مواجه بوده است.

سؤال چهارم پژوهش به بررسی میزان مشارکت

مربوط به سال ۱۳۸۷ است. میانگین قیمت کتاب‌ها در این سال نسبت به سال قبل از خود با کاهش مواجه بوده است. اما میانگین قیمت کتاب‌ها در این سال (۱۳۸۷) از میانگین قیمت کتاب‌های دو سال قبل (۱۳۸۵) بیشتر است. محمدی در پژوهش خود با مقایسه میانگین قیمت، میان ناشران دولتی و خصوصی، به این نتیجه رسید که در بین ناشران دولتی بالاترین میانگین قیمت مربوط به سال ۱۳۸۰ با ۴۶۰ تومان بوده که در سال‌های بعدی کاهش می‌یابد. این در حالی است که میانگین قیمت ناشران خصوصی از سال ۱۳۸۰-۱۳۸۴ افزایش می‌یابد و در سال ۱۳۸۴ با افزایش قیمت مواجه بوده است، اما در سال ۱۳۸۵ مجدداً افزایش یافته است (محمدی، ۱۳۸۹، ص ۱۰۸).

سؤال پنجم پژوهش به بررسی سیر موضوعی داستان‌ها اختصاص یافته است. در چک‌لیست، آثار مورد بررسی از نظر موضوعی در دو طبقه کلی افسانه و داستان واقعی جای داده شدند. جدول (۵) سهم هر طبقه را در بین آثار منتشرشده نشان می‌دهد.

جدول (۷): توزیع فراوانی کتاب‌ها بر اساس نوع اثر

نوع اثر	فراوانی	درصد
افسانه	۱۶۴	۶۴/۶
داستان واقعی	۹۰	۳۵/۴
کل	۲۵۴	۱۰۰/۰

همان‌گونه که جدول (۷) نشان می‌دهد، از ۲۵۴ کتاب مورد بررسی، ۱۶۴ عنوان (۶۴/۴ درصد) از نوع افسانه و ۹۰ عنوان (۳۵/۴ درصد) از نوع داستان‌های واقعی بوده‌اند. از نظر موضوعی نیز داستان‌ها بر اساس آخرین ویرایش اصطلاحنامه اخلاق اسلامی در سه دسته اخلاق فردی، اخلاق اجتماعی و اخلاق خانوادگی تقسیم شدند. جدول (۸) موضوعات داستاهای مورد بررسی را نشان می‌دهد.

جدول (۵): توزیع فراوانی کتاب‌ها بر اساس قیمت

قیمت (به ریال)	فراوانی	درصد
کمتر از ۵۰۰۰	۶	۲/۴
بین ۵۰۰۱ تا ۱۰۰۰۰	۵۴	۲۱/۳
بین ۱۰۰۰۱ تا ۱۵۰۰۰	۶۴	۲۵/۲
بین ۱۵۰۰۱ تا ۲۰۰۰۰	۷۷	۳۰/۳
بین ۲۰۰۰۱ تا ۲۵۰۰۰	۲۴	۹/۴
بین ۲۵۰۰۱ تا ۳۰۰۰۰	۱۴	۵/۵
بین ۳۰۰۰۱ تا ۳۵۰۰۰	۶	۲/۴
بین ۳۵۰۰۱ تا ۴۵۰۰۰	۱	۰/۴
بیشتر از ۴۵۰۰۰	۸	۳/۱
کل	۲۵۴	۱۰۰/۰

قیمت کتاب‌های مورد بررسی بین ۵۰۰۰ تا ۴۷۵۰۰ ریال بوده است. به صورت میانگین، قیمت کتاب‌ها ۱۷۷۸۳ ریال بوده و نمای قیمت کتاب‌ها مربوط به کتاب‌های با قیمت ۲۰۰۰۰ ریال است که از این کتاب‌ها ۳۸ مورد وجود دارد. قیمت کالاها در هر جامعه‌ای به عوامل گوناگونی بستگی دارد که کتاب نیز از این قاعده مستثنا نیست. قیمت کتاب‌ها طی سال‌های مورد بررسی، سیری صعودی داشته است که جدول (۶) اطلاعات آماری آن را نشان می‌دهد.

جدول (۶): میانگین قیمت کتاب‌ها طی سال‌های مورد بررسی

تاریخ نشر	میانگین قیمت (ریال)
۱۳۸۵	۱۲۷۴۹
۱۳۸۶	۱۹۲۱۴/۳
۱۳۸۷	۱۵۹۳۵/۹
۱۳۸۸	۱۶۹۴۳/۵
۱۳۸۹	۲۲۱۹۳/۳

قیمت کتاب‌ها از سال ۱۳۸۵ تا ۱۳۸۹ سیری صعودی داشته است. تنها یک مورد استثنایی وجود دارد و آن هم

۲/۹	۴	داشتن نظم در کارها
۲/۹	۴	توجه به تفاوت‌های فردی
۲/۱	۳	نیاز به داشتن دوست
۲/۱	۳	کنجکاوی زیادی نکردن
۲/۱	۳	کار بد به نتیجه نمی‌رسد
۲/۱	۳	عاقبت خودمحوری و خودخواهی
۲/۱	۳	تلاش برای گرفتن تصمیم درست
۲/۱	۳	تلاش برای شناخت محیط اطراف
۲/۱	۳	تلاش برای شناخت توانایی‌ها
۲/۱	۳	اغتنام عمر
۱/۴	۲	وفای به عهد
۱/۴	۲	نیاز به خواب کافی
۱/۴	۲	نکوهش مردم‌آزاری
۱/۴	۲	کنترل خشم
۱/۴	۲	رازداری
۱/۴	۲	توجه به سلايق کودکان
۱/۴	۲	تلاش برای زندگی ارزشمند
۱/۴	۲	تلاش برای جبران اشتباهات
۱/۴	۲	تشويق کردن
۱/۴	۲	اعتماد به نفس
۲۰/۳	۲۹	سایر موارد
۱۰۰/۰	۱۴۰	کل

همان‌گونه که جدول (۹) نشان می‌دهد، ۱۴۰ عنوان از آثار مورد بررسی، به اخلاق فردی اختصاص داشت. در بین موضوعات مرتبط با اخلاق فردی، مهربانی با حیوانات (۷/۹ درصد) بالاترین فراوانی را به خود اختصاص داده است. مبارزه با مشکلات و دوری از تنبلی، موضوعاتی هستند که هر کدام با ۱۰ کتاب (۷/۱ درصد)، در رتبه‌های دوم و سوم قرار گرفتند. ۲۹ موضوع وجود دارند که هر کدام فقط در یک اثر ظاهر شده است.

جدول (۸): توزیع فراوانی کتاب‌ها بر اساس نوع پیام اخلاقی

نوع پیام اخلاقی کتاب	فراوانی	درصد
اخلاق فردی	۱۴۰	۵۵/۱
اخلاق اجتماعی	۹۸	۳۸/۶
اخلاق خانوادگی	۱۶	۶/۳
کل	۲۵۴	۱۰۰/۰

همان‌گونه که در جدول (۸) آمده است، از بین ۲۵۴ عنوان کتاب ترجمه‌شده، ۱۴۰ کتاب (۵۵/۱ درصد) به اخلاق فردی، ۹۸ کتاب (۳۸/۶ درصد) اخلاق اجتماعی، و ۱۶ کتاب (۶/۳ درصد) به اخلاق خانوادگی تعلق داشت. بین یافته‌های پژوهش حاضر و پژوهش محمدی همخوانی وجود دارد. محمدی نیز در پژوهش خود به این نتیجه رسید که اخلاق فردی بالاترین فراوانی را در داستان‌های دینی به خود اختصاص داده است (محمدی، ۱۳۸۹، ص ۱۱۵). هر کدام از این دسته‌های کلی، دارای زیرشاخه‌هایی فرعی هستند که جدول (۹) میزان به‌کارگیری شاخه‌های فرعی اخلاق فردی را در داستان‌های مورد بررسی نشان می‌دهد.

جدول (۹): توزیع فراوانی کتاب‌ها بر اساس موضوعات

مرتبط با اخلاق فردی

موضوعات مرتبط با اخلاق فردی	فراوانی	درصد
مهربانی با حیوانات	۱۱	۷/۹
مبارزه با مشکلات	۱۰	۷/۱
دوری از تنبلی	۱۰	۷/۱
حفظ محیط‌زیست	۸	۵/۷
غلبه بر ترس	۷	۵/۰
زود قضاوت نکردن	۵	۳/۶
مسئولیت‌پذیری	۴	۲/۹
رضایت از داشته‌ها	۴	۲/۹

جدول (۱۱): توزیع فراوانی کتاب‌ها بر اساس موضوعات

مرتبط با اخلاق اجتماعی

موضوعات مرتبط با اخلاق اجتماعی	فراوانی	درصد
کمک به دیگران	۶۰	۶۱/۲
دوستی با دیگران	۱۸	۱۸/۴
احترام به سال‌خوردگان	۶	۶/۱
عاقبت بدی به دیگران	۴	۴/۱
اتحاد داشتن	۳	۳/۲
احترام به حریم خصوصی دیگران	۱	۱/۰
احترام به مهمان	۱	۱/۰
عشق به وطن	۱	۱/۰
صلح و پذیرش دیگران	۱	۱/۰
احترام به رسم و رسوم	۱	۱/۰
رعایت حقوق دیگران	۱	۱/۰
همکاری با دیگران	۱	۱/۰
کل	۹۸	۱۰۰/۰

همان‌گونه که جدول (۱۱) نشان می‌دهد، از ۹۸ عنوان اختصاص یافته به حوزه اخلاق اجتماعی، کمک به دیگران با ۶۰ مورد (۶۱/۲ درصد) بیشتر از بقیه موضوعات تکرار شده است. در مرتبه بعد، دوستی با دیگران با ۱۸ کتاب (۱۸/۴ درصد)، احترام به سال‌خوردگان با ۶ عنوان، عاقبت بدی به دیگران با ۴ عنوان، اتحاد داشتن با ۳ عنوان در رتبه‌های بعدی قرار گرفتند. احترام به حریم خصوصی دیگران، احترام به مهمان، عشق به وطن، صلح و پذیرش دیگران، احترام به رسم و رسوم، رعایت حقوق دیگران، همکاری با دیگران و احترام به بزرگترها هر کدام در یک کتاب به کار رفته‌اند.

بحث و نتیجه‌گیری

کودکان و نوجوانان، از سرمایه‌های ملی به‌شمار می‌آیند که در توسعه آینده هر کشوری تأثیرگذارند. توجه به آنها، سرمایه‌گذاری سودمندی است که نتایج قابل توجهی به

همان‌گونه که بیان شد، در مجموع ۱۶ عنوان با محوریت مباحث مطرح در حقوق خانواده منتشر شده بود که جدول (۱۰) موضوعات بحث در حوزه اخلاق خانوادگی را نشان می‌دهد.

جدول (۱۰): توزیع فراوانی کتاب‌ها بر اساس موضوعات

مرتبط با اخلاق خانوادگی

موضوعات مرتبط با اخلاق خانوادگی	فراوانی	درصد
کمک به پدر و مادر	۴	۲۵/۰
عشق مادر به فرزند	۴	۲۵/۰
دوست داشتن خواهر و برادر	۳	۱۸/۸
اطاعت از پدر و مادر	۲	۱۲/۵
احترام به پدر و مادر	۲	۱۲/۵
اهمیت خانواده	۱	۶/۲
کل	۱۶	۱۰۰/۰

همان‌گونه که قابل مشاهده است، در بین موضوعات اخلاق خانوادگی، کمک به پدر و مادر و عشق مادر به فرزند بیشتر از بقیه تکرار شده است و هر کدام، محور بحث ۴ داستان بوده است. موضوع دوست داشتن خواهر و برادر با ۳ عنوان (۱۸/۸ درصد) و موضوعات احترام به پدر و مادر و اطاعت از پدر و مادر هر کدام با ۲ عنوان (۱۲/۵ درصد) در رتبه‌های بعدی قرار دارند. اهمیت خانواده کمترین فراوانی را داشته است، به گونه‌ای که در بین کتاب‌های اخلاق خانوادگی تنها یک کتاب به این موضوع مربوط می‌شود.

در حوزه اخلاق اجتماعی ۹۸ اثر منتشر شده است که جدول (۱۱) موضوعات قابل بحث در این حوزه را نشان می‌دهد.

به گونه‌ای که آنان را به افرادی «نیک و خیر» بار آورد، امری است که مربیان و معلمان ناچارند مستقیم و یا غیرمستقیم بدان توجه کنند. بنابراین، نظام تعلیم و تربیت موظف است با تدوین اصول راهنمای عمل و روش‌های مؤثر و متناسب با وضعیت بومی و دگرگونی‌های محیطی، افراد را در تربیت اخلاقی یاری کند. اما اینکه نظام تعلیم و تربیت در کشور اسلامی ایران با رعایت کدامین اصول و با به کارگیری چه روش‌هایی می‌تواند به تربیت اخلاقی کودکان و نوجوانان اقدام کند، سؤالی است مهم، که تنها با نگاه محققانه می‌توان بدان پاسخ گفت. نقش اخلاق آنچنان عظیم و گسترده است که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله «هدف از بعثت خویش را تتمیم و تکمیل مکارم اخلاق دانسته است» (قمی، ۱۳۶۳، ص ۱۴). زیرا در نفس آدمی گرایش به خیر و شر نهفته و زمینه‌های تکمیل و تکامل و صعود و سقوط در نهاد او نهاده شده است و اگر او را به حال خود رها نکنند و از توجه به شقاوت و خسران مانع شوند، بی‌گمان به سوی کمال حرکت می‌کند. بنابراین، از آن جهت که مردمان در فطرت، مستعد سعادت و شقاوتند، نیازمند اخلاقند و باید کسانی باشند که آنان را از توجه به شقاوت بازدارند و به سوی سعادت رهنمون سازند. اهمیت آموزش مسائل اخلاقی برای کودکان به حدی است که خواجه نصیرالدین طوسی در این خصوص معتقد است: «باید کودک را به صورت اجباری یا اختیاری به عادات پسندیده ترغیب کرد تا آن عادات را ملکه کند و هنگامی که به کمال عقل رسید از ثمرات آن تمتع یابد (کیانی و بختیار نصرآبادی، ۱۳۹۱، ص ۷۱).

پرورش کودکان، این سرمایه‌های عظیم الهی، از توان یک شخص یا نهاد اجتماعی خارج است و باید در پرورش همه‌جانبه آن عوامل متعددی از جمله خانواده، مدرسه، اجتماع، رادیو و تلویزیون، کتاب و سایر

همراه خواهد داشت. مشکلات روحی کودک و نوجوان از جمله عواملی است که مانع رشد و به ثمر نشستن این سرمایه ملی است. توجه به پرورش کودکان از اصولی است که همیشه مدنظر اندیشمندان جوامع مختلف بوده است. روسو، معتقد است: «شاخه نو دمیده یک درخت باید توسط باغبان طبق اصولی بسته شود تا فرم و شکل مطلوب به خود گرفته و متناسب با هدف تربیت شود. کودکان و اطفال خردسال هم باید به همین ترتیب تحت تعلیم و تربیت قرار گیرند» (قرل‌ایاغ، ۱۳۸۳، ص ۸۰).

تعلیم و تربیت کودک از جمله موضوعاتی است که آیات و احادیث بی‌شماری در این خصوص به دست ما رسیده است. بدون تردید، سازندگی درونی انسان و اصلاح تهذیب نفس در سعادت فردی، اجتماعی، دنیوی و اخروی او نقش بسزایی دارد، به گونه‌ای که اگر انسان تمامی علوم را تحصیل کند و کلیه نیروهای طبیعت را به تسخیر خویش درآورد، اما از تسخیر درون و تسلط بر نفس خود ناتوان باشد، از رسیدن به سعادت و نیل به کمال باز خواهد ماند. تمامی پیشرفت‌های علمی و صنعتی چنانچه با اصلاح درون انسان همراه نباشد، مانند کاخ‌های سر به فلک کشیده‌ای هستند که بر فراز قله آتشفشان بنا شده باشند؛ از این رو، تربیت همه‌جانبه و در یک کلام «برنامه انسان‌سازی» برای هر جامعه‌ای به غایت جدی و حیاتی است (آقامحمدی، ۱۳۹۱، ص ۱۴۵).

اخلاق و تربیت اخلاقی از دیرباز و در همه جوامع مورد توجه پیامبران الهی، فیلسوفان، اندیشمندان، معلمان و والدین قرار داشته است. بشر امروزی نیز به دلیل رویارویی با بحران هویت انسانی و ارزش‌های اخلاقی، ناگزیر است به ارزش‌های اخلاقی روی آورد. تربیت اخلاقی هم به عنوان یکی از جلوه‌های متعالی تعلیم و تربیت که هدف عمده آن رشد اخلاقی کودکان است،

راه‌کارهای پیشنهادی برای مسئولان فرهنگی

۱. با توجه به تمرکز پدیده نشر در شهر تهران و عدم مشارکت دیگر استان‌های کشور در امر تولید و توزیع کتاب کودک، بسترها و شرایط لازم را برای مشارکت سایر استان‌ها در امر تولید و توزیع کتاب‌های کودک به وجود آورند.
۲. حال که امکانات و گسترش پدیده نشر کتاب کودک در همه استان‌ها مقدور نیست و پدیده انتشاراتی در تهران و چندین استان بزرگ میسر است، بازنگری در نظام توزیع به عمل آید که کتاب‌های منتشر شده در مرکز، در تمامی نواحی کشور در دسترس خوانندگان خردسال قرار گیرد.
۳. همان‌گونه که در این پژوهش مشخص شد، حضور مترجمان مرد در ترجمه کتاب‌های کودک کم‌رنگ است که لازم است بسترهای لازم را برای حضور پررنگ مردان در ترجمه آثار فراهم گردد.

راه‌کارهایی برای ناشران

۱. ناشران سعی کنند از متخصصان ادبیات کودک در کنار نشر آثار خود استفاده نمایند.
۲. با توجه به اینکه در پژوهش حاضر نشان داده شده است که اکثر آثار دارای ویراستار نبوده‌اند، بهتر است ناشران از ویراستاران متخصص و متبحر در نشر آثار استفاده کنند.

راه‌کارهایی برای مترجمان

۱. با توجه به اینکه بسیاری از سرفصل‌های اخلاق اسلامی در هیچ‌یک از کتاب‌های ترجمه‌شده وجود نداشت، پیشنهاد می‌شود مترجمان به ترجمه کتاب‌هایی که حاوی پیام‌های این سرفصل‌هاست، پردازند تا کودک به طور متعادل با فضایل اخلاقی آداب و حقوق و رذایل اخلاقی آشنا شود.

رسانه‌های اطلاعاتی در تعامل با هم و به صورت هماهنگ عمل نمایند تا دستاوردهای همدیگر را خنثا نکنند (امیری، ۱۳۷۳، ص ۲۵). یکی از مهم‌ترین و ارزشمندترین عوامل که بیشترین نقش را در پرورش کودکان عهده‌دار است، کتاب‌های داستانی منتشر شده برای کودکان و نوجوانان است. لاندسبرگ منتقد کانادایی، در خصوص اهمیت و جایگاه کتاب در تربیت کودک معتقد است: «کتاب‌های خوب برای کودکان کارهای زیادی انجام می‌دهند، بهترین آنها توسعه افق و القای حسی درباره پیچیدگی زندگی است. هیچ سرگرمی دیگری تا این حد موجب همدلی و گسترش احساسات انسانی نمی‌شود و هیچ سرگرمی دیگری نمی‌تواند به صورت همه‌جانبه، ذهن کودک را با نهادها، الگوها، معانی و امکانات مدنیت آشنا سازد» (هانت، ۱۳۸۲، ص ۹). از این رو، لازم است متولیان تعلیم و تربیت اعم نویسندگان، شاعران، ناشران و... در انتخاب مواد محتوای دانش‌ها به ویژه ادبیات، دقت کنند تا مبادا موادی در منابع مطالعاتی کودکان گنجانده شود که موجبات فساد و تباهی آنان را فراهم سازد. شایان ذکر است که تلاش برای اصلاح اخلاق فردی در نهایت منجر به رشد و تقویت اخلاق خانوادگی و اجتماعی می‌شود.

پیشنهادها

با توجه به اینکه سه ضلع انتشار کتاب کودک را دولت و یا مسئولان فرهنگی، ناشران و پدیدآورندگان تشکیل می‌دهند، از این رو، نارسایی‌های موجود را نمی‌توان به یک عامل یا پدیده نسبت داد. باید نوعی هماهنگی در بین اضلاع سه‌گانه این مثلث و نیز عزم ملی در آنها برای رفع نواقص به وجود آید. در همین زمینه، پیشنهادها و راه‌کارهایی در چهار بخش ارائه می‌شود:

امیری، فاطمه، ۱۳۷۳، چگونگی رشد و تطور ادبیات کودکان بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، در: مجموعه مقاله‌های سمینار بررسی ادبیات انقلاب اسلامی، تهران، سمت.

باب الحوائجی، فهیمه، ۱۳۷۶، «تحلیل محتوا»، کتاب، دوره هشتم، ش ۴، ص ۹۸-۱۰۸.

جعفرقلیان، طاهره، ۱۳۷۷، ادبیات کودکان، تهران، دانشگاه پیام‌نور.

حجازی (فراهانی)، بنفشه، ۱۳۷۷، ادبیات کودک و نوجوان: ویژگی‌ها و جنبه‌ها، تهران، روشنگران و مطالعات زنان.

شعاری‌نژاد، علی‌اکبر، ۱۳۸۴، ادبیات کودکان، تهران، اطلاعات.

قزل‌اباغ، ثریا، ۱۳۸۳، ادبیات کودکان و نوجوانان و ترویج خواندن (مواد و خدمات کتابخانه‌ای برای کودکان و نوجوانان)، تهران، سمت.

قمی، عباس، ۱۳۶۳، سفینه‌البحار و مدینه‌الحکم و الآثار، تهران، کتابخانه سنایی.

کیانی، سمیه و حسنعلی بختیار نصرآبادی، ۱۳۹۱، «اهداف، اصول و روش‌های تربیت اخلاقی از دیدگاه خواجه نصیر طوسی»، پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، ش ۱۹، ص ۶۵-۹۴.

محمدی، مهدی، ۱۳۸۹، بررسی مفاهیم دینی در کتاب‌های داستانی کودکان و نوجوانان در ایران بین سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۸۵، پایان‌نامه دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات.

محمدی، مهدی، ۱۳۸۹، «بررسی وضعیت انتشار داستان‌های دینی کودکان و نوجوانان بین سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۸۵»، تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، دوره شانزدهم، ش ۴، ص ۵۵-۸۲.

محمدی، مهدی، ۱۳۹۲، «تحقیقات تحلیل محتوا در ادبیات کودکان و نوجوانان ایران از سال ۱۳۵۳-۱۳۹۰»، تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، دوره نوزدهم، ش ۱، ص ۱۱۱-۱۳۴.

میرحسینی، زهره، ۱۳۶۶، سیر موضوعی ترجمه در داستان‌های کودکان و نوجوانان، ۱۳۶۵-۱۳۵۷، پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه تهران، دانشکده علوم تربیتی.

میری کرمانشاهی، مهرانگیز، ۱۳۸۳، سیر موضوعی ترجمه در کتاب‌های داستان کودکان و نوجوانان طی سال‌های ۱۳۷۱-۱۳۸۰، پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات.

هانت، پیتر، ۱۳۸۲، دیدگاه‌های نظری و انتقادی در ادبیات کودکان، ترجمه علیرضا کرمانی و علیرضا ابراهیم‌آبادی، تهران، آرون.

۲. عدم توجه به ویراستار و نادیده گرفتن اهمیت نقش ویراستار در کتاب‌های ترجمه‌شده، یکی از مشکلاتی است که باید به آن توجه کرد. از این رو، لازم است مترجمان از ویراستاران متبحر برای ویراستاری آثار خود استفاده کنند و برای رعایت حقوق ایشان، نام آنها در ضمیمه حقوقی اثر نیز ذکر گردد.

پیشنهادهایی برای پژوهش‌های آینده

۱. با توجه به اینکه جامعه پژوهش حاضر محدود به بررسی درون‌مایه‌های داستان‌های تألیفی کودک و بررسی میزان انطباق آن با مؤلفه‌های اخلاق اسلامی گروه سنی «الف»، «ب» و «ج» است، پیشنهاد می‌گردد پژوهش دیگری در خصوص بررسی مؤلفه‌های اخلاق اسلامی در گروه‌های سنی «د» و «ه» صورت گیرد و یافته‌ها با یافته‌های پژوهش حاضر مقایسه گردد.

۲. با توجه به اینکه پژوهش حاضر به بررسی درون‌مایه داستان‌های ترجمه پرداخته است، پیشنهاد می‌گردد پژوهش مستقلی در خصوص بررسی درون‌مایه‌های داستان‌های تألیفی صورت بگیرد و یافته‌ها با یافته‌های پژوهش حاضر مقایسه گردد.

منابع

آقامحمدی، جواد، ۱۳۹۱، «بررسی شاخصه‌های اخلاق اسلامی و مؤلفه‌های آن در برنامه درسی مدارس متوسطه ایران (مطالعه موردی: کتب علوم اجتماعی)، اخلاق، ش ۲، ص ۱۴۳-۱۶۴.

ابراهیمی کلهرودی، خدیجه، ۱۳۷۸، بررسی وضعیت کتاب‌های ترجمه‌شده کودکان: ۱۱۳ سال، (۱۳۶۶-۱۳۷۵)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران.

اخباری‌آزاد، مینا، ۱۳۸۹، گونه‌شناسی قسالب‌های ادبی در کتاب‌های کودک و نوجوان ایران و اروپا در قرن حاضر، پایان‌نامه تخصصی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات.